

Διδακτική πρόταση

Κυπριακά ερωτικά δίστιχα - *Ρίμες Αγάπης* – *Ανεράδα*, Β. Μιχαηλίδη, Α' Λυκείου

Εισηγητές: Δρ Λεωνίδα Γαλάζη, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων

Μαριλένα Πόρακου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων, ΥΠΠ

Α. Δείκτες Επιτυχίας - Επάρκειας

Δείκτες Επιτυχίας	Δείκτες Επάρκειας
Μαθησιακά αποτελέσματα Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση:	Διδακτέα: πληροφορίες, έννοιες, δεξιότητες, στρατηγικές/ τρόπος σκέψης, στάσεις/ αξίες
1. Να διακρίνουν τα ιδιαίτερα θεματολογικά και μορφολογικά γνωρίσματα α) των κυπριακών ερωτικών δίστιχων και β) των ποιημάτων της συλλογής <i>Ρίμες αγάπης</i> .	- κοινή θεματική των κυπριακών ερωτικών δίστιχων και των ποιημάτων της συλλογής <i>Ρίμες αγάπης</i> - μορφολογικά: <u>δημοτική ποίηση</u> (ύπαρξη ισοσύλλαβων στίχων, κυριαρχία ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου) / <u>Ρίμες...</u> : ιαμβικός ενδεκασύλλαβος, οκτάβα
2. Να αναγνωρίζουν τα βασικά σχήματα λόγου της ποιητικής γλώσσας και να κατανοούν τη λειτουργία τους.	-εκφραστικοί τρόποι /σχήματα λόγου και άλλα εκφραστικά μέσα: μεταφορά, προσωποποίηση, παρομοιώσεις, εικόνες
3. Να αναγνωρίζουν στα ποιητικά κείμενα το ποιητικό υποκείμενο.	-Η «φωνή που μιλάει» στα ποιητικά κείμενα – το ποιητικό υποκείμενο μιλάει με το «εγώ» ή με το «εσύ»
4. Να αντιλαμβάνονται τη διαλεκτική σχέση της κυπριακής λογοτεχνίας με την ευρύτερη νεοελληνική λογοτεχνία, την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια.	-συνανάγνωση κυπριακών ερωτικών δίστιχων με μαντινάδες (προέκταση σε όλο τον ελληνικό γεωγραφικό χώρο), καθώς επίσης και επιδράσεις σε Νεοέλληνες λογοτέχνες - Οι <i>Ρίμες αγάπης</i> και η σχέση τους με τον Πετράρχη (θεματολογικά και μορφολογικά), καθώς επίσης και ο ποιητικός διάλογος με άλλα κείμενα κυπριακής επώνυμης και ευρωπαϊκής λογοτεχνίας
5. Να αντιλαμβάνονται τον συγκινησιακό χαρακτήρα της ποίησης (η ποίηση ως έκφραση συναισθήματος και συγκίνησης).	-λυρική αποτύπωση ερωτικού στοιχείου σε σύζευξη με συναισθήματα της πικρίας και της απογοήτευσης

6. Να ασκηθούν στη δημιουργική γραφή αξιολογώντας το αισθητικό αποτέλεσμα με συγκεκριμένα κριτήρια: αντιστοιχία με τις συμβάσεις των λογοτεχνικών ειδών και βαθμός πρωτοτυπίας.

- σύνθεση στίχων κατά το πρότυπο των δημοτικών τραγουδιών και της έμμετρης ποίησης
- μεταγραφή ενός ποιήματος σε πεζό λόγο (π.χ. διήγημα), με βάση τα τυπικά γνωρίσματα του είδους

Β. Διδακτική πρόταση:

1. Δημιουργία κλίματος δεκτικότητας:

Οι μαθητές, αφού ακούσουν το κυπριακό ερωτικό δίστιχο, να αναγνωρίσουν το συγκεκριμένο ποιητικό είδος της κυπριακής διαλέκτου (τσιαττιστό) και να αναφερθούν στη λειτουργία του, παλαιότερα αλλά και σήμερα.

2. Ανάγνωση από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα κάποιων ερωτικών δίστιχων (σχολικό εγχειρίδιο *Κείμενα Κυπριακής Λογοτεχνίας τ. Α΄*, σσ. 28-29) και προτροπή να κάνουν το ίδιο και οι μαθητές.

3. Προτροπή μαθητών να μελετήσουν, ο καθένας με τον/τη διπλανό/ή του/της, τα δίστιχα που διαβάστηκαν, για να εντοπίσουν κοινά χαρακτηριστικά ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή τους (**εκμαίευση χαρακτηριστικών**).

- Λιτότητα, συντομία, πυκνότητα
- Ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στίχος με ομοιοκαταληξία
- Αυτοτελές και ολοκληρωμένο το νόημα
- Αμεσότητα αφού απευθύνεται στην αγαπημένη στο β΄ πρόσωπο ενικού
- **Βασικό θέμα:** ο έρωτας – το ποιητικό υποκείμενο/ η ποιητική φωνή εκφράζει τα συναισθήματά του (λυρισμός), τον έρωτα, τον πόθο, την αγάπη του προς την αγαπημένη, θαυμάζει την ομορφιά της

4. Στη συνέχεια προβάλλονται κρητικές μαντινάδες και καλούνται οι μαθητές να αναγνωρίσουν από ποιο γεωγραφικό χώρο προέρχονται και πώς ονομάζονται → προέκταση σε όλο τον ελληνικό χώρο

Ακρόαση δημοτικών δίστιχων (Αρβανιτάκη)

(**Διαθεματικότητα:** πώς σύγχρονοι καλλιτέχνες «ντύνουν», μελοποιούν παραδοσιακά δίστιχα)

5. Ανάγνωση του δίστιχου του Κ. Μόντη

*Μεσ' στην αγάπης τζεϊν' τ' ανεμοβρόσιν
ασ σου περνά θάρ' της καρκιάς αντρόσιν!*

Κώστας Μόντης, *Άπαντα, Συμπλήρωμα Γ΄*, 125

και του Μιχάλη Πασιαρδή

*Μες τους αθρούς ολογρονίς εν η Τζιυρκά γεμάτη
σιύφκει τζι ο Πενταδάχτυλος που πάνω τζαι φιλά την.*

→ από την ανώνυμη ποίηση στην επώνυμη δημιουργία (επηρεάστηκαν σημαντικοί Νεοέλληνες ποιητές)

6. Παραπομπή στο σχολικό εγχειρίδιο *Κείμενα Κυπριακής Λογοτεχνίας τ. Α΄*, σ. 80, και ανάγνωση του τίτλου (*Αναγεννησιακή λογοτεχνία*)

7. Εισαγωγή στην Κυπριακή Λογοτεχνία (τέλος Φραγκοκρατίας – Βενετοκρατία): ανάπτυξη λογοτεχνικής δραστηριότητας στο νησί. Γράφονται ποιήματα με θέμα τον έρωτα, τα πάθη, τις ομορφιές του → λυρισμός. Σε αυτό το κλίμα εντάσσονται και οι **Ρίμες αγάπης**.

8. Σχολιασμός τίτλου-Προβληματισμός: *Ρίμες αγάπης* (παράθεμα από το Λεξικό του Μπαμπινιώτη)

9. Εισαγωγικά για *Ρίμες Αγάπης* (προβολή διαφάνειας)

- Συλλογή ποιημάτων – κυρίως ερωτικών- που σώζονται σε ένα μόνο χειρόγραφο στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη στη Βενετία.
- Η συλλογή αποτελείται από 156 ποιήματα/ τραγούδια που είναι γραμμένα μεταξύ 1546-1570 στην κυπριακή διάλεκτο (η οποία εξυψώνεται σε λογοτεχνική γλώσσα με τον επιδέξιο χειρισμό της).
- Πολλά αποτελούν μεταφράσεις ή παραφράσεις, μιμήσεις, ελεύθερες αποδόσεις, διασκευές αντίστοιχων ιταλικών ποιημάτων, ιδίως του Πετράρχη και των λεγόμενων «πετραρχικών» ποιητών → **Πετραρχισμός**.
- Ο δημιουργός ή οι δημιουργοί της συλλογής είναι άγνωστος/-οι
- Το σίγουρο είναι ότι ο άγνωστος δημιουργός ήταν πολύ καλός γνώστης της ιταλικής γλώσσας και λογοτεχνίας.
- Τα ποιήματα της συλλογής *Ρίμες αγάπης*, σε αντίθεση με τα ερωτικά δίστιχα και τα άλλα δημοτικά, ποικίλλουν σε τεχνοτροπία και ρυθμό.
- Είναι γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο με δουλεμένο στίχο, ο οποίος ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ποιητικής δημιουργίας.

10. Ανάγνωση από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα (ΚΚΛ τ. Α΄, σ. 87) του αρ. 64 από τις *Ρίμες Αγάπης*
Πρώτες εντυπώσεις μαθητών (ήχοι, χρώματα, συναισθήματα)

11. Ανάγνωση ποιήματος από έναν/μία μαθητή/τρια στην κυπριακή διάλεκτο και στη συνέχεια κάποιος άλλος μαθητής διαβάζει το ποίημα στη Νεοελληνική Κοινή.

Αρ. 64 [Εμίσεψα 'χ την Κύπρον, για να σθήσει] (σ. 87)

12. Οι μαθητές να δικαιολογήσουν τη θέση ότι «η συγκεκριμένη ποιητική δημιουργία είναι προσωπική» με στοιχεία από το ποίημα.

(χρήση α΄ ενικού προσώπου [*εμίσεψα, έφυγα, ξωμακρίζω*, κ.ά.], προσωπικές αντωνυμίες σε α΄ πρόσωπο [*με, μου*]→ το ποιητικό υποκείμενο μιλάει με το «εγώ»)

13. Οι μαθητές να υποθέσουν πού οδηγήθηκε το ποιητικό υποκείμενο εξαιτίας του έρωτά του και αν η πράξη του είχε το επιθυμητό αποτέλεσμα.

(Το ποιητικό υποκείμενο οδηγείται στην ξενιτιά [*που την Ανατολήν στην Δύσην*] εξαιτίας του έρωτα, για να σθήσει την αγάπη του –πιθανόν ανεκπλήρωτος έρωτας. Ακόμα και ο Έρωτας (προσωποποιημένος) είναι εχθρός του, αφού σκίζει την καρδιά του με σαϊτιές. Η απόσταση και ο σωματικός χωρισμός δεν τον ημερεύουν, αφού η απομάκρυνσή του από το αντικείμενο του πόθου του τον βυθίζει στη μελαγχολία και τη θλίψη (η ανάμνηση της αγαπημένης είναι τόσο έντονη, ώστε όσο απομακρύνεται τόσο πιο πολύ καταλαμβάνεται από πόθο και κλαίει).

14. Ο διδάσκων/ η διδάσκουσα παραπέμπει τους μαθητές στη σελ. 28 του βιβλίου ΚΚΛ Α' τόμος (ερωτικά δίστιχα) και τους καλεί να εντοπίσουν ένα ερωτικό δίστιχο που να συνδέεται νοηματικά με την εικόνα του αφτούμενου λαμπρού που μ' εμπυρίζει. Σκοπός να κατανοήσουν οι μαθητές την εικόνα που επαναλαμβάνεται τόσο σε ανώνυμες δημιουργίες όσο και σε επώνυμες, όπως επίσης και σε παλαιότερες και νεότερες – η φλόγα που τρώει τα σωθικά του ερωτευμένου και δεν τον αφήνει σε ησυχία. Μπορούν οι μαθητές να εντοπίσουν την εικόνα και στο τραγούδι του Παντελή Θαλασσινού που προτείνεται σε προαιρετική άσκηση:

*Ανάθεμά σε δε με λυπάσαι
που καίγομαι και λιώνω
που μ' έκανες και σ' αγαπώ
και τώρα μαραζώνω*

15. Οι μαθητές/ τριες καλούνται να εντοπίσουν αντιθετικά ζεύγη που παρατηρούνται στο ποίημα, τα οποία αποδεικνύουν τον φορτισμένο συναισθηματικό κόσμο του ποιητικού υποκειμένου:

- μακριά (απόσταση) ≠ κοντά (συναισθηματικά)
- σώμα ≠ καρδιά
- να σβήσει (τ' αφτούμενον λαμπρόν) ≠ αξάφτω
- Ανατολήν ≠ Δύσην

16. Σε ποια συμπεράσματα μπορούν να καταλήξουν όσον αφορά στην αγάπη του ποιητικού υποκειμένου και ποια συναισθήματα ή σκέψεις δημιουργούνται στους μαθητές. (παραγωγή προφορικού λόγου)

Συμπερασματικά: η αγάπη του είναι πιο δυνατή και από την απόρριψη που πιθανότατα βίωσε από το αντικείμενο του πόθου του.

17. Διερεύνηση

Το ποίημα είναι επηρεασμένο από την ιταλική αναγεννησιακή ποίηση, άρα υπάρχουν νέα στοιχεία ως προς τη μορφή και τον στίχο που δεν εντοπίζονται στα ερωτικά δίστιχα. Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν κάποια.

- Μία στροφή η οποία αποτελείται από οκτώ στίχους.
- Κάθε στίχος αποτελείται από έντεκα συλλαβές.
- Η οκτάστιχη αυτή στροφή παρουσιάζει τρεις ομοιοκαταληξίες, που συμπλέκονται κατά ορισμένο αυστηρό τρόπο. Συγκεκριμένα ομοιοκαταληκτούν ο πρώτος στίχος με τον τρίτο και τον πέμπτο, ο δεύτερος με τον τέταρτο και τον έκτο και οι δύο τελευταίοι μεταξύ τους. Η οκτάστιχη στροφή, κατά συνέπεια, έχει την ακόλουθη μορφή ομοιοκαταληξίας: **αβαβαβγγ.**

↓
Οκτάβα

Ακρόαση αποσπάσματος από Ρίμες Αγάπης

Γ. Συνανάγνωση – συνεξέταση με το ποίημα Η ανεράδα του Β. Μιχαηλίδη (σχολικό εγχειρίδιο ΚΚΛ, τ. Α', σ. 150).

1. Οι μαθητές/ τριες καλούνται να απαντήσουν στο ερώτημα εάν έχουν ακούσει το όνομα του δημιουργού και ίσως κάποιο από τα έργα του.

2. **Ανάγνωση** ποιήματος από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα / ακρόαση.

3. **Πρώτες εντυπώσεις των μαθητών.**

4. **Οι μαθητές να προβληματιστούν** γιατί επιλέχθηκε η συγκεκριμένη ποιητική δημιουργία (εάν υπάρχει θεματική συνάφεια με τα ποιήματα που μελετήθηκαν προηγουμένως) και να δικαιολογούν τις απαντήσεις τους.

5. Β. Μιχαηλίδη, Η ανεράδα - Ρίμες αγάπης, αρ. 64

Οι μαθητές στο σημείο αυτό μπορούν να εργαστούν ατομικά αρχικά και στη συνέχεια συνεταιριστικά πριν ανακοινώσουν τα ευρήματά τους

α. ως προς το περιεχόμενο

i. να εντοπίσουν οι μαθητές κοινά στοιχεία

- Με τη φυγή της αγαπημένης ο κόσμος του π.υ. διαλύεται, χάνει τα πάντα, παραλύει το μυαλό του, πλημμυρίζει με πόνο, στεναχώρια και βαθιά θλίψη. Εκείνη μπορεί να εξαφανίστηκε όμως το π.υ. την κουβαλά όπου και να πηγαίνει, αφού έχει σημαδέψει την καρδιά του (*Ανεράδα*) → Παρότι το αντικείμενο του πόθου είναι μακριά και δεν έχει καμία επαφή με το π.υ., εντούτοις βασανίζει τους πρωταγωνιστές, αφού η αγαπημένη τους εντυπώνεται βαθιά μέσα τους (αρ. 64 και *Ανεράδα*)
- κοινός τόπος είναι και το αποτέλεσμα που έχει ο έρωτας στην καρδιά τους → ο έρωτας ανακηρύσσεται θριαμβευτής και παντοδύναμος

ii. να εντοπίσουν οι μαθητές διαφορές

- Ο έρωτας, ως ένα βαθμό, δεν είναι ανεκπλήρωτος στην *Ανεράδα*, όμως το αντικείμενο του πόθου εγκαταλείπει το ποιητικό υποκείμενο και η ανεράδα επιχαιρεί για την απάτη-κατόρθωμά της (χάχχανον)
- Στις *P.A.* αρ. 64 το π.υ. ξενιτεύεται στην προσπάθειά του να πάψει να φλογίζει την καρδιά του ο έρωτας, ενώ στην *Ανεράδα* το αντικείμενο του πόθου εγκαταλείπει το ποιητικό υποκείμενο.
- το π.υ. δηλώνει στην *Ανεράδα* ότι πλέον κατακλύζεται από φόβο μήπως τέτοια συναισθήματα ξαναγεννηθούν, γι' αυτό και αποφεύγει να συναντηθεί με ανεράδες –μένει εκστατικός, αλαφροϊσκιωτος.

β. ως προς τη μορφή

Οι μαθητές στο σημείο αυτό μπορούν να εργαστούν ατομικά αρχικά και στη συνέχεια συνεταιριστικά πριν ανακοινώσουν τα ευρήματά τους

i. να εντοπίσουν οι μαθητές κοινά στοιχεία

Ρίμες Αγάπης -Β. Μιχαηλίδης, *Ανεράδα*

- κυπριακή διάλεκτος, ρέουσα και φροντισμένη, σκηνοθετική οργάνωση του ποιήματος -εκφραστικά μέσα (παρομοιώσεις, μεταφορές, εικόνες)
- λυρισμός

εντοπίζονται και σχολιάζονται και κατά τη διάρκεια του σχολιασμού του περιεχομένου των δύο ποιημάτων

- γιατί οι δύο δημιουργοί επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν τα πιο πάνω μέσα;
- θεωρείτε ότι είναι επιτυχημένη η προσπάθειά τους; Δικαιολογήστε την απάντησή σας

ii. να εντοπίσουν οι μαθητές διαφορές

Ανεράδα

- 8 στροφές (2 δωδεκάστιχες και 6 εξάστιχες)
- ο κάθε στίχος είναι οκτασύλλαβος ιαμβικός (το α' ημιστίχιο του δεκαπεντασύλλαβου των δημοτικών τραγουδιών), χωρίς ομοιοκαταληξία
-

Ρίμες Αγάπης, αρ. 64

- οκτάβα
- ιαμβικός ενδεκασύλλαβος

6. Οι μαθητές να ερωτηθούν ποιο από τα δύο ποιήματα τους άρεσε περισσότερο, δικαιολογώντας την απάντησή τους.

Αξιολόγηση

- Έχοντας υπόψη σας τις ποιητικές δημιουργίες των κυπριακών ερωτικών δίστιχων και τις *Ρίμες Αγάπης* που μελετήθηκαν, σε μία ολοκληρωμένη παράγραφο να γράψετε: α) ποιο από τα δύο κείμενα σας συγκίνησε περισσότερο και γιατί και β) να παρουσιάσετε τα συναισθήματα που σας προκάλεσε αυτό.
- Να εξηγήσετε σε ποια συναισθηματική κατάσταση βρίσκεται το ποιητικό υποκείμενο και με ποια σχήματα λόγου περιγράφεται αυτή.
- Τόσο στο ποίημα του Ρίλκε *Σβήσε τα μάτια μου* (που ακολουθεί) όσο και στο ποίημα αρ. 64 από τις *Ρίμες αγάπης* υπάρχουν αντιθετικά ζεύγη: α) να καταγράψετε δύο αντιθέσεις σε κάθε ποίημα και β) να εξηγήσετε πώς συνδέονται οι αντιθέσεις με τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου σε καθένα από τα δύο ποιήματα.

Ράινερ Μαρία Ρίλκε (1875-1926), *Σβήσε τα μάτια μου*

Σβήσε τα μάτια μου· μπορώ να σε κοιτάζω,
τ' αυτιά μου σφράγισέ τα, να σ' ακούω μπορώ.
Χωρίς τα πόδια μου μπορώ να 'ρθω σ' εσένα,
και δίχως στόμα, θα μπορώ να σε παρακαλώ.
Κόψε τα χέρια μου, θα σε σφιχταγκαλιάζω,
σαν να ήταν χέρια, όμοια καλά, με την καρδιά.
Σταμάτησέ μου την καρδιά, και θα καρδιοχτυπώ με το κεφάλι.
Κι αν κάμεις το κεφάλι μου σύντριμμα, στάχτη, εγώ
μέσα στο αίμα μου θα σ' έχω πάλι.

[Μετάφραση: Κωστής Παλαμάς]

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Να επιλέξετε ΜΙΑ από τις πιο κάτω)

- Αφού ερευνήσετε (βιβλιοθήκη, διαδίκτυο), να βρείτε και να καταγράψετε ερωτικά δίστιχα επώνυμων λογοτεχνών, π.χ. Ρίτσου, Μόντη, Χαραλαμπίδη, Παλαμά.
- Να βρείτε τραγούδια που να έχουν θεματική συνάφεια με τις *Ρίμες Αγάπης*.
- Να ακούσετε την ερμηνεία του Π. Θαλασσινού στο τραγούδι *Ανάθεμά σε* (https://www.youtube.com/watch?v=utVHhD77_XI) και να καταγράψετε κοινά στοιχεία και διαφορές ως προς το περιεχόμενο που παρατηρείτε με τις *Ρίμες Αγάπης* αρ. 64.
- Να δοκιμάσετε να εκφράσετε την αγάπη σας γράφοντας ένα ερωτικό δίστιχο ή μια οκτάβα, ακολουθώντας ανάλογα τη μορφή και τα χαρακτηριστικά του κάθε ποιητικού είδους.
- Να μεταγράψετε το ποίημα από τη συλλογή *Ρίμες αγάπης* αρ. 64 σε πεζό λόγο (ημερολόγιο ή επιστολικό κείμενο) που να απευθύνεται στο αντικείμενο του πόθου σας.